

Cho nên, biệt chữ là một chuyên.Hiểu được cái nghĩa của chữ đó trong tình hoàn cảnh hay không thì lại là một chuyên khác

Cách đây hơn 40 năm một người bạn M tên là Duane Hauch cho tôi một cuốn sách, toàn là các vở kịch nổi tiếng của M (đến trình công cho tôi một phần trong việc tôi giúp anh dịch vở kịch Thành Cát Tư Hãn của GS Vũ Khúc Khoan sang tiếng Anh). Tôi đọc thấy hay quá và nảy ra ý định dịch những vở kịch đó sang tiếng Việt. Trước đó tôi cũng đã viết một số kịch bản truyện hình cho một bạn kịch ở Sài Gòn. Một số kịch bản tôi dịch được trình diễn trên sân khấu, được dùng để dạy lớp kịch nghệ ở một trường đại học. Hội Việt M (VAA) Sài Gòn trình cho tôi một triệu đồng cho 10 kịch bản do tôi dịch để xuất bản với tựa đề : “Mười Vở Kịch Nổi Tiếng Nhất Nước M”. Họ nói với tôi là cuốn sách này sẽ được in trên giấy láng, offset, giấy nghệ thuật Thi Giỏi Tô Do. Đang in giấy Phi Luật Tân thì nhận được một. Có người nói với tôi là những tài liệu như thế có thể đã được đưa vào văn khố của bộ ngoại giao M những tôi không tin và cũng không cần tìm lại.

Năm 1991, tôi về Việt Nam làm phim có giúp một cô học trò cũ lớp Kịch Nghệ của tôi ở Đới Học Tri Hành. Cô tên là Minh Ngọc, lúc đó đang là người viết kịch và đạo diễn sân khấu sáng giá ở Việt Nam. “Em vẫn còn giữ mấy tập kịch thấy dịch và viết,” Minh Ngọc nói với tôi.Đến hôm tôi mượn để photocopy lại làm kỷ niệm những rồi bạn quá, quên luôn. Nghe nói Minh Ngọc đã sang M sống. Hôm nào giúp tôi sẽ hỏi xem cô có còn giữ mấy tập kịch đó không.

Dịch từ Anh sang Việt rất khó vì tiếng Việt mình quá giàu có, nhiều khi không biết phải chọn “chữ” nào cho đúng “nghĩa”. Cho là người dịch rất giỏi chữ (Việt), còn có vốn hiểu biết về Anh ngữ (hay ngoại ngữ, nói chung) của người dịch. Có thể khi dịch bản văn bằng tiếng nước ngoài, người dịch có thể nghĩ rằng mình hiểu gần như 100%, nhưng đến khi cầm bút dịch bản văn đó thì phải phân tích từng chữ, từng câu...và hiểu quả là sự nhận thấy là mình dốt, tuy biết “chữ” nhưng không rành cho lắm về “nghĩa” của cái chữ đó. Chẳng hạn như trường hợp sau:

Năm 1972, tôi dịch tập nhạc kịch tên là “Man of La mancha”. Tựa đề tiếng Việt là “Giấc Mơ Tuyệt Vong”. Trong kịch có một màn Sancho, người hầu của Don Quixote, nói với sao anh lại bị nhốt vào nhà giam cùng với chính ra trước Tôn Giáo PhápĐình.

GOVERNOR: But why are you here?

SANCHO: Someone has to serve the papers.

Có lẽ là tôi không tham khảo cuốn từ điển của Nguyễn Văn Khôn mà bắt tôi mua đã từ lâu khi dịch câu này như sau:

THÔNG ĐIỆP C: Thì với sao mà lại phải vào đây?

SANCHO: Thì cũng phải có người chịu từ chối.

vì chữ “Serve” từ ngữ đại diện. Tôi cho chữ này có nghĩa là “phục vụ” hay trong câu này có thể có ý là “từ” nên tôi cho hai nghĩa vào làm một và dịch là “chịu từ chối”. Đây là năm 1972. Đến năm 2010, tôi xem và nhận ra lại bản dịch này để cho tái xuất bản thì mới nhận ra cái sai của

Chữ và Nghĩa

Tác Giả: Luân T

Thứ Bảy, 28 Tháng 5 Năm 2011 05:45

mình. M lâu r i m i bi t đ n câu “serve the papers”. Câu này có nghĩa là c m gi y t đ n đ a cho m t ng i i đang b ki n ra tòa, m t legal process. Tôi v i vàng che cái đ t c a mình và ch a l i trong n b n m i:

SANCHO: Thì cũng ph i có th ng đi t ng đ t gi y t ch .

Và cho là mình đã s a đúng.Nh ng đúng mà ch a hay. Vì trong lúc ng i vi t m y dòng này thì tôi l i nghĩ ra m t ch khác, “t ng trát”. Hai ch này l t t đ c toàn di n nghĩa c a c m t “Serve the papers”. Và vì th n u sách bán h t và ph i in thêm thì tôi s ch a câu này thành:

SANCHO: Thì cũng ph i có th ng đi t ng trát ch .

Khi d ch đ n đ o n viên giáo sĩ hát v ng i tình Dulcinea (trong m ng) c a Don Quixote thì tôi g p m t câu m đ u nh th này:

To each his Dulcinea...

Th t s tôi không hi u ý c a ng i làm bài hát đó. Đánh li u d ch là:

V i m i m t tình n ng...

Nh ng sau khi s ng M m t th i gian, h c h i thêm thì bi t là trong ti ng Anh có câu t c ng “To Each His Own”, cũng na ná nh m t câu trong ti ng Pháp, “Chacun à son gout”. Nôm na trong ti ng Vi t là “nhân tâm tùy m ng m ” hay “m i ng i có ý thích riêng c a h ”. Nh v y thì là tôi đã d ch sai vì không đ ki n th c v ti ng Anh đ hi u đ c câu hát trong nguyên b n. Và vì th mà tôi ph i ch a l i trong l n tái b n là:

M t ng i có riêng m t tình n ng...

Cho nên, bi t ch là m t chuy n.Hi u đ c cái nghĩa c a ch đó trong t ng hoàn c nh hay không thì l i là m t chuy n khác. Cách đây ít năm, lúc v Hà N i, tôi th b đi quanh H Hoàn Ki m. Ngay c nh b h , ch g n t ng Vua Lý Thái T , có m t ngôi nhà nh . Đ n g n thì th y đây là m t phòng tri n l m h i h a. Tr c c a có m t t m b ng g nh có s n vài hàng ch b ng ti ng Anh đ i khái gi i thi u v phòng tri n l m này, khoe là trong đó có tr ng b y nhi u h a ph m thu c nhi u tr ng phái ngh thu t. Ch “Tr ng Phái” th ng đ c d ch ra là “School.” Ch ng h n nh “Schools of Thoughts” hay “Schools of Arts”. Nh ng có l vì v nào có trách nhi m d ch m y ch đó sang Anh ng mu n làm tăng t m quan tr ng c a phòng tri n l m nên v này, thay vì dùng ch “Schools of Arts” thì l i dùng ch “Universities of Arts”; có l vì nghĩ là “university” thì th nào ch ng có trình đ cao h n “school”. V này quên không nghĩ đ n nh ng tr ng h p Law School, Business School, Medicine School...Nh ng “school” này mu n vào đ c thì ph i t nghi p “university” tr c đã.

G n đây m t anh b n có g i cho tôi m t bài v Ph t h c do m t T Kheo d ch sang ti ng Vi t t Anh Ng . V t kheo này d ch các danh t Ph t h c r t hay nh ng ông ph m vào m t cái l i r t s đ ng trong ngành d ch thu t là trình b y b n d ch c a ông ngay bên c nh b n chính trong hình th c song ng đ i chi u.

Đây là trang đ u:

Đ o Ph t là gì?

Danh t Đ o Ph t (Buddhism) xu t phát t ch “Budhi” nghĩa là “t nh th c” và nh v y Đ o Ph t là tri t h c c a s t nh th c. N n tri t h c này kh i nguyên t m t kinh nghi m th c ch ng c a Ng ài Sĩ-Đ t-Đ a C -Đ àm, đ c bi t nh m t v Ph t, đã t mình giác ng i tu i ba m i sáu. Đ n nay Đ o Ph t đã có m t trên 2500 năm và có kho ng 300 tri u tín đ trên kh p th gi i. Hàng trăm năm v tr c, Đ o Ph t đã chính th c là m t n n tri t h c c a Á châu, tuy

nhiên ngày nay đã phát triển và có tín đồ ở khắp châu Âu và châu M.

What is Buddhism?

The name Buddhism comes from the word 'budhi' which means 'to wake up' and thus Buddhism is the philosophy of awakening. This philosophy has its origins in the experience of the man Siddhartha Gotama, known as the Buddha, who was himself awakened at the age of 35. Buddhism is now 2,500 years old and has about 300 million followers worldwide. Until a hundred years ago Buddhism was mainly an Asian philosophy but increasingly it is gaining adherents in Europe, Australia and America.

Nếu bạn thắc mắc này (hay người nào sắp xếp hai bên tiếng Anh và tiếng Việt cạnh nhau) cần thận trọng hay khôn khéo hơn, cần để bên dịch tiếng Việt thôi thì để cố gắng vẫn lãnh hội được các tinh hoa của Phật học và có lẽ không có lý do gì để thắc mắc vì không có bên chính nào ngay bên cạnh để liếc sang xem ông này dịch như thế nào (bên tính tò mò rồi thì nhiên của con người).

Vấn đề thắc mắc này dùng bên Anh Ngữ dịch sang tiếng Việt. Rồi hay những người dịch khó tính thì thấy là vẫn này học là dịch (số có đôn nói về dịch (u phồn thịnh) học là chia hiểu hiểu "nghĩa" của những "ch" trong bên Anh Ngữ.

Ông dịch: "known as the Buddha" thành "được biết như một vị Phật"

có lẽ vì ông thấy chữ "known as". Những thấy ra, nếu dịch cho đúng thì "known as the Buddha" phải được dịch là "còn gọi là Phật". Và câu này phải viết như sau: "Ngài Sĩ-Đạt-Đa C-Đàm, còn gọi là Phật, đã giác ngộ ở tuổi ba mươi sáu".

Ngay sau đó, ông viết:

"Hàng trăm năm trước, Đạo Phật đã chính thức là một tôn giáo ở các Á châu, tuy nhiên ngày nay đã phát triển và có tín đồ ở khắp châu Âu và châu M".

Câu này dịch từ tiếng Anh:

"Until a hundred years ago Buddhism was mainly an Asian philosophy but increasingly it is gaining adherents in Europe, Australia and America".

Chắc này ông nhớ khi dịch "Until a hundred years ago" là "Hàng trăm năm trước".

Đáng nhớ ông phải dịch là "Một trăm năm trước đây". Và chữ "mainly" chữ này không có nghĩa là "chính thức" mà có nghĩa "chủ yếu". Và câu này nên được dịch như sau:

"Một trăm năm trước đây, Đạo Phật chủ yếu là một triết thuyết của Á châu mà thôi, nhưng hiện nay càng ngày càng có thêm tín đồ ở khắp các châu Âu, Úc, và M".

Khoảng 1980, tôi được mời làm biên cho một cuốn thơ "Bên Chúc Thơ Của Một Người Việt Nam" của thi sĩ Nguyễn Chí Thiệu. Vừa đọc vừa khóc. Và vì trong bối cảnh thơ, tác giả thể hiện tha thiết mong muốn của mình được dịch ra và phổ biến ở nước ngoài, nên tôi quyết định thử nghiệm phẩm bút bằng cách dịch thơ này sang Anh ngữ. Một giờ hai năm. Đây là lần đầu tiên tôi dịch từ tiếng Việt sang tiếng Anh. Lần đầu là khoảng năm 1974 khi Hội Việt Mỹ đồng ý và quan JUSPAO xin một học bổng văn chương cho tôi tại Writer's Workshop ở trường đại học Iowa, một trường đào tạo sáng tác văn học có giá trị nhất trên nước Mỹ, và vì thế tôi dịch một số sách do tôi viết sang tiếng Anh gửi sang Iowa. Việc của nhà văn thì vẫn nước đã đi đời.

Trường đại học "Bên Chúc Thơ Của Một Người Việt Nam". Năm 1982, sau giờ hai năm làm cộng tác viên, vừa xong thì tờ báo Văn Nghệ Tiền Phong loan tin sẽ tặng cho một cuốn sách tác phẩm này sang Anh ngữ với giá trị là \$5000.00. Tôi bèn gửi đi thi. Kết quả là Văn Nghệ Tiền

Phong cho tôi Gi i Nhì. Và tuyên bố là không có bên d ch nào x ng đáng đ t Gi i Nh t. Tuy v y VNTP v n trao gi i cho tôi b ng cái ngân phi u \$5000.00. Lúc đó tôi “h m” vô cùng vì nghĩ là VNTP c tình h th p giá tr vi c làm và công s c c a tôi; b i vì trong t t c các cu c thi, ví d nh thi hoa h u, cô nào đ c cho là “đ x u nh t” s m c nhiên đ c coi là “đ p nh t” trong s nh ng ng i d thi. Nh ng g n 30 năm sau, khi vi t đ c g n 2000 trang ti u thuy t b ng Anh ng , có m t l n tôi l y b n th o t p th b ng ti ng Anh ra đ c l i thì nh n ra là VNTP có lý. B i vì tuy không có bên d thi nào hay h n b n c a tôi (VNTP công nh n đ i u này b ng vi c trao cho tôi gi i th ng \$5000.00), nh ng th t ra ch nghĩa c a tôi trong vi c vi t ti ng Anh lúc đó h y còn quá kém, không đáng đ t gi i Nh t.

Và chính vì tôi có liên h đ n chuy n d ch t p th c a Nguy n Chí Thi n nên tôi m i khám phá ra chuy n “d ch u” v t p th này.

M t vài năm sau đó, m t h c gi n i ti ng làm vi c cho m t tr ng đ i h c cũng r t n i ti ng cho phát hành m t b n d ch c a t p th “B n Chúc Th C a M t Ng i Vi t Nam” nh ng l y tên là “Hoa Đ a Ng c” do chính ông d ch sang Anh ng . Ông này cũng ph m ph i cái l i s đ ng nh t trong ngành d ch thu t, gi ng nh v t kheo d ch Ph t h c nói ph n trên, là cho hai b n chính và b n d ch n m song song v i nhau trên gi y tr ng m c đen. Làm nh th thì ch ng khác gì m t s m i m c đ c gi c vi c so sánh b n d ch v i nguyên tác và th y “kh năng d ch thu t c a tôi t i c nào”.

Tuy nhiên, ngay trong bài t a, d ch gi đã “d ch u”:

“Hoa đ a ng c t i b ng x ng máu th t,
Tr n m hôi chó ng a, l ly tan...”
“Flowers from hell – real blood has watered them,
Blood mixed with animal sweat, with parting tears...”

D ch nh th này, đ c gi M hay con cháu chúng ta không bi t ti ng Vi t, khi đ c b n d ch, nghĩ là Nguy n Chí Thi n (NCT) b ì tù chung v i súc v t, ch không ph i là nhà th ví thân ph n mình nh chó, ng a.

R i đ n bài th “N u M t Ngày Mai Tôi Ph i Ch t”, NCT vi t:

...Nh ng lâu đài cung đ i n th vàng son...
C nh hàn sĩ canh tàn còn đ c sách...
...When royal mansions stood in gold and red...
When chilly students at wee hours still read...

H i n nhiên là d ch gi không hi u nghĩa c a hai ch “Vàng Son” và d ch là “gold and red”. Thêm vào đó, “hàn sĩ” đ c hi u là h c trò b l nh nên d ch là “chilly students”.

Sau đó có m t câu:

...C a anh đ thi c vô duyên...
M v ng l ng ki u c nh n c ch y...
...His dreams of glory now washed out to sea...

Ý là gi c m ng khoa b ng c a anh đ đã tiêu t ùng trôi theo giòng n c ch y ra bi n. Ngoài vi c dùng ch “glory” h i quá đáng đ gán cho s thành công l y đ c m nh b ng (tú tài, c nh, ti n sĩ?), câu ti ng Anh hay, có n t ng; nh ng đâu có ph i là ý c a NCT.

Và đây là m t thí d c th v “ch” và “nghĩa” trong b n d ch này. Trong bài “Th Nhà”, NCT k chuy n m t ông b già b nh ho n, vi t th cho con trai đang b giam. Ông b k l :

...Vi t phong th ph i ngh t i d m l n...

Thi sĩ Nguy n Chí Thi n là ng i mi n B c. Ông dùng nh ng ch trong văn hóa dân gian đ c th c a mi n B c. “Phong th” có nghĩa là “lá th”; “d m” có nghĩa là “m t vài”; “ngh” v i d u h i

Chữ và Nghĩa

Tác Giả: Luân T

Thứ Bảy, 28 Tháng 5 Năm 2011 05:45

trên đ u ch i có nghĩa là “ng ng i đ l y s c”. Th nh ng đ ch gi - có l là ng i mi n Nam - không hi u, nên đ ch câu này thành:

...Just to address the envelope, I must think hard...

Hi n nhiên là đ ch gi t ng nh m “phong th ” là “phong bì ”; “ngh ” là “nghĩ”.

Tôi đ c h t cu n sách đ ch “Flowers From Hell”, và càng suy nghĩ thì càng đi đ n k t lu n là ông h c gi này ch c ch n đ “sai” h c trò c a mình (hay là assign homework) đ ch th c a NCT r i c th cho in mà không thêm duy t l i. Không th có m t k t lu n nào khác h n. Ch có m t đ i u là ông không đ tên nh ng ng i h c trò đó mà l i đ tên ông là đ ch gi duy nh t c a hàng trăm bài th . Và ông ph m vào cái l i s đ ng nh t trong ngành đ ch thu t là cho hai b n chính và b n đ ch n m song song v i nhau trên gi y tr ng m c đen.

Tôi đã ph m cái l i s đ ng này năm 1974 khi cho phát hành b n đ ch “Gi c M Tuy t V ng” đ i hình th c song ng đ i chi u, t cho mình là “ngon l m”, sau khi đ c trúng gi i Đ ch Thu t Toàn Qu c VNCH năm 1972 v i cu n sách này. Nh ng cũng may cho tôi vì n u ch in b n đ ch không thôi thì có l đ n gi này tôi cũng không bi t là mình đ ch sai vì bi t “ch ” mà không hi u “nghĩa”. Và năm 2010 tôi l i “xâm mình” cho tái b n cu n “Gi c M Tuy t V ng” cũng đ i hình th c song ng đ i chi u.

N u có quý v nào tò mò mu n xem cái “kh năng đ ch thu t c a tôi t i c nào” thì có th lên web site:

<http://letuanthewriterswebsite.yolasite.com/giac-mo-tuyet-vong-a-translation.php>

xem qua cho bi t.

Tr c khi ch m đ t tôi xin t ng các b n m t giai tho i v “ch ” và “nghĩa” tôi m i ch ng ki n: M t thông đ ch viên, sau khi nghe m t ng i nói “th là tr c sau, tôi thi u anh 300 đô nhé!”, bèn đ ch là “so, before and after, I owe you \$300.00, okay?”.

Chính vì nh ng chuy n nh trên nên tôi m i có đ tài “ch ” và “nghĩa” đ vi t cho vui.